

UPPFÖLJNING AV OCH ÅTERKOPPLING PÅ FÖRHÅLLNINGSSÄTT UNDER ST-PROCESSEN

Carl-Johan Wallin, leg läk, med dr, DEAA
Överläkare, ST-studierektor, Anestesi- och intensivvårdskliniken, Huddinge
Karolinska universitetssjukhuset

**Kompetenskrav för kommunikativ kompetens,
ledarskapskompetens samt kompetens inom medicinsk
vetenskap och kvalitetsarbete**

Kommunikativ kompetens

Den jämlika och ansvarstagande patienten

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga till dialog och att ha en öppen kontakt med patienten och dennes närstående. Kontakten ska präglas av empati och förtroende samt respekt för patientens rätt till information, inflytande och delaktighet i besluten. Kontakten ska också präglas av samverkan och lyhördhet för patientens behov, önskemål och rätt till självbestämmande samt ge stimulans åt patientens engagemang och ansvar för sin egen vård.

Mångfalds- och genusaspekter

Kommunikationen med patienten och dennes närstående ska präglas av kunskap och respekt för transkulturella aspekter och mångfaldsaspekter såsom språk, etnicitet, sexuell läggning och religion samt genus.

Interprofessionella relationer

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga till kommunikation, såväl skriftlig som muntlig, med andra läkare och medarbetare, med respekt för deras yrkeskunskaper och kompetens. Detsamma gäller för kontakter med företrädare för allmänheten och olika samhällsinstanser.

Pedagogisk förmåga

Den specialistkompetenta läkaren ska ha pedagogisk förmåga för att kunna informera och undervisa, främst patienter och deras närstående men också andra läkare och medarbetare samt studenter.

Professionellt förhållningssätt och etik

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga att kontinuerligt arbeta med sitt professionella och läkaretiska förhållningssätt, med målet att kunna fatta självständiga beslut av medicinsk etisk natur.

Egen kompetensutveckling

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga att kontinuerligt pröva och identifiera, tillsammans med verksamhetens krav, behoven för kompetensutveckling för att kunna motsvara kraven på bästa möjliga vård för patienterna.

Kommunikativ kompetens

Kommunikativ kompetens avser förmågan att skapa medmänskliga relationer och att effektivt utbyta information med patienter, anhöriga, och medarbetare. God kommunikation är en förutsättning för att kunna ge god vård: säker, i rätt tid, ändamålsenlig, jämlik, patientfokuserad och kunskapsbaserad. Ändamålsenlig kommunikation är nödvändig för att få fram korrekt information från och överföra information till patienter och deras anhöriga. Kommunikativ kompetens är kritisk för att få kännedom om patientens förståelse av, bekymmer för och förväntningar om sitt sjukdomstillstånd och vården.

Kommunikativ kompetens

Delmål 13	Metoder för lärande	Uppföljning
att ha förmåga till dialog och en öppen kontakt med patienten och dennes närstående	klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	medsittning	

Den specialistkompetenta läkaren ska (behärska att)

- skapa ändamålsenliga relationer med patienter och anhöriga i centrum, vilka karaktäriseras av empati, förtroende, tillit, och konfidens
- uppmärksamma egna och andra människors reaktioner och känslomässiga behov
- ge tid för reflektion och för att klargöra tvetydigheter
- lyssna och på ett målinriktat sätt utbyta nödvändig information med patienter och anhöriga med hänsyn tagen till språk, etnicitet, sexuell läggning, religion, genus, ålder, socialt stöd och emotionell påverkan av sjukdomstillståndet
- hålla en adekvat och flexibel samtalsnivå avseende medicinsk information till olika patienter och anhöriga, för att på ett känsligt och respektfullt sätt främja ömsesidig förståelse, diskussion, och patientens aktiva medverkan i vården
- behandla varje patient eller anhörig som en unik individ med respekt för hans/hennes önsknings, integritet och värdighet
- stimulera patientens engagemang och ansvar för den egna vården
- förklara fysiologiska och patofysiologiska tillstånd och förlopp för patient och anhöriga
- meddela prognos och olika behandlingsalternativ och dess konsekvenser
- förklara avsikter med åtgärder för patient och anhöriga
- medvetet inlemma patientens och anhörigas uppfattning i behandlingsplan
- kommunicera även när speciella svårigheter finns, t.ex. kulturella och etniska skillnader, eller när mottagaren är i akut kris eller affekt
- ta emot och ge konstruktiv återkoppling

Den blivande specialisten skall ha kunskap om och förståelse för att

- all kommunikation är en ömsesidig två-vägs-process
- patienten har rätt till information, inflytande och delaktighet i besluten
- ändamålsenlig kommunikation främjar patient tillfredsställelse och patientsäkerhet
- ändamålsenlig kommunikation påverkar sjukdomsförlopp och resultatet av vården
- samarbete och kommunikation mellan vårdpersonal är viktig för att informationen till patient och anhöriga ska bli konsekvent

Kommunikativ kompetens (forts.)

Delmål 14	Metoder för lärande	Uppföljning
att ha förmåga till kommunikation, såväl skriftligt som muntligt, med andra läkare och medarbetare	klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare

Den specialistkompetente läkaren ska (behärska)

- *bidra till att skapa gemensam uppfattning/förståelse för en situation*
- använda informationsteknologi på ett ändamålsenligt sätt för optimal patientvård
- vara öppen och lättillgänglig för medarbetare
- kontinuerligt ta emot och ge sina medarbetare rätt information vid rätt tillfälle
- identifiera vad som är viktigt i en situation och informera andra
- framföra information till andra på ett klart, koncist och relevant sätt och som är konsekvent visavi olika arbetsgrupper och över tid
- kommunicera även när speciella svårigheter finns, t.ex. kulturella och etniska skillnader, eller mottagaren är i affekt
- lyssna, samtala, förklara händelseutveckling och tolka förlopp för medarbetare
- lämna tydlig information om sina planer och avsikter till medarbetare
- göra muntliga avstämningar och stimulera skapandet av gemensam förståelse av den kliniska situationen under pågående operativt arbete
- muntligt överrapportera patient till medarbetare
- ta emot och ge tydliga order och direktiv
- besvara och ställa sakliga konstruktiva frågor
- konsultera kolleger
- säga till när man inte förstår en situation
- sakligt och konstruktivt ifrågasätta en åtgärd med en patient som man inte förstår betydelsen av
- tydligt och sakligt uttrycka sin oro i en kritisk situation
- diskutera och återkoppla personliga erfarenheter till handledare och instruktörer
- föra klara, tillförlitliga och ändamålsenliga journalanteckningar i pappersformat och patientdatasystem
- göra korrekta skriftliga ordinationer
- förmedla betydelsen av sitt förbättrings- eller forskningsprojekt

Kommunikativ kompetens (forts.)

Delmål 15	Metoder för lärande	Uppföljning
att ha förmåga att informera och undervisa patienter, närstående, andra läkare och medarbetare samt studenter	klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	kurs	intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	undervisa under handledning	

Den specialistkompetenta läkaren ska (behärska)

- undervisa, genomföra en föreläsning eller presentation, självständigt
- utvärdera och reflektera över en genomförd utbildningsaktivitet
- stöda patienters, anhörigas, studenters och annan vårdpersonals och allmänhetens lärande
- tillsammans med andra personer identifiera deras utbildningsbehov och önskat resultat av utbildning
- välja utbildningsmetod och innehåll för att stöda andras inlärning
- att bedriva målstyrd utbildning oavsett metod, elevgrupp

***Den specialistkompetenta läkaren skall ha kunskap om
och förståelse för***

- etiska principer i pedagogik
- inlärningsprinciper av relevans i medicinsk utbildning
- principerna för vuxenlärande och faktorer som stöder inläring

Ledarskapskompetens

Medarbetarskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha utvecklat förmåga till självkännedom och kunskap om den egna funktionen och rollen i organisationen.

Handledarskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga att handleda andra läkare och medarbetare samt studenter.

Ledarskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha förmåga till ledarskap som utmärks av samverkan, öppenhet och dialog med medarbetarna. Ledarskapet ska vidare präglas av delaktighet och verksamhetsutveckling, som är förbättringsinriktad. Förmåga att leda arbete i vårdteam är grundläggande.

Systemkunskap

Den specialistkompetenta läkaren ska ha kunskap om hälso- och sjukvårdens organisation, administration, ekonomi och regelverk samt om dess styrning för bästa resursutnyttjande.

Ledarskapskompetens

Delmål 16	Metoder för lärande	Uppföljning
att ha förmåga att handleda andra läkare och medarbetare samt studenter	klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	intyg om godkänd klinisk tjänstgöring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	kurs	intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	handleda under handledning	

Ledarskapskompetens

Den specialistkompetenta läkaren ska leda sig själv och vara en förebild för andra

- arbeta för att öka sin självkänedom med realistisk självtillit och självförtroende, och göra realistiska bedömningar av egen kompetens och dess begränsningar
- fullfölja överenskommelser och komma i tid, uppföra sig artigt och deltagande
- engagera sig i och ta ansvar för medicinska arbetsuppgifter och patientsäkerhet
- sätta tydliga gränser för sitt engagemang gentemot krav från arbetsuppgift, patient, anhöriga, medarbetare och verksamhet
- planera, organisera och prioritera arbetsuppgifter och arbeta efter en tids och målplan både i sitt eget arbete och för sin egen utveckling
- tillsammans med verksamhetens krav kontinuerligt identifiera sina egna behov av kompetensutveckling för att kunna motsvara kraven på bästa vård för patienterna
- utnyttja verksamhetens möjligheter till att lära utan att störa, d.v.s. anpassa sina inlärningsaktiviteter till övriga verksamhetens krav
- lära sig av egna och andras misstag
- leda andra
- planera sin arbetstid så att utrymme finns för handledning
- kommunicera med adept så att en gemensam bild av handledaruppdraget uppnås
- ge återkoppling på ett konstruktivt sätt så att förbättringspotential identifieras och utnyttjas
- identifiera och vidta åtgärder mot medarbetares oprofessionella beteende
- sätta konstruktiva gränser för sitt handledarengagemang

Den specialistkompetenta läkaren skall ha kunskap om och förståelse för

- innebörden av ett handledaruppdrag och vilket ansvar man åtar sig
- principerna för att ge professionell uppskattning och konstruktiv återkoppling

Ledarskapskompetens

Delmål 17	Metoder för lärande	Uppföljning
att ha förmåga att leda i samverkan och dialog med medarbetarna samt i vårdteam	klinisk tjänstgöring under handledning vid enhet där sådan verksamhet bedrivs	intyg om godkänd klinisk tjänst- göring och uppnådd kompetens utfärdat av aktuell handledare
	Kurs	intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare
	vårdteamarbete under handledning	

Ledarskapskompetens

- *Anestesi- och intensivvårdsspecialisten samverkar med andra som är engagerade i vården av enskilda eller grupper av patienter. I en miljö med gemensam värdering av en patientcentrerad god vård är multiprofessionell samverkan viktig. Specialisten arbetar i olika typer av arbetsgrupper som arbetslaget i det nära patientarbetet (t.ex. på operationssalen, kring intensivvårdspatienten, akutpatienten eller smärtpatienten), i personalteamet på avdelningen, och i olika typer av projektgrupper för specifika uppdrag. Olika yrkesgrupper och discipliner är representerade beroende på hur och var arbetsgruppens uppgift ska fullgöras. Specialisten måste därför kunna samarbeta effektivt med patienter, anhöriga, i en multiprofessionell arbetsgrupp för att ge högsta kvalitet på vård, utbildning och forskning.*

Den specialistkompetenta läkaren ska (behärska att)

- inta en tydlig roll i en arbetsgrupp
- bidra aktivt i det interdisciplinära och det interprofessionella samarbetet
- visa respekt för andra yrken och värdet av deras roller, ansvarområden och kompetens
- bekräfta betydelsen av medarbetarnas yrkeskunskaper och kompetens för vården
- klargöra specialistens roll och ansvarsområde för andra yrkesgrupper
- respektera skillnader mellan yrken, förstå uppkomsten av interprofessionella missförstånd och aktivt bidra till deras lösning
- bygga egna och självständiga relationer till annan vårdpersonal och ge dessa stöd
- respektera etiken i grupparbete omfattande förtroende, lojalitet, resursutnyttjande och professionalism
- visa ett respektfullt förhållningssätt gentemot kolleger och medlemmar i en multiprofessionell arbetsgrupp
- förebygga och lösa konflikter som kan uppstå i en arbetsgrupp
- respektera medarbetarnas åsikter och betydelse för samarbetet och uppgiftens lösning
- ta ledarrollen i ett arbetslag när säkerheten/situationen så kräver (beroende på förmåga och erfarenhet)
- i kritiska situationer utöva ett auktoritärt ledarskap med tydlig ordergivning (beroende på förmåga och erfarenhet)

Ledarskapskompetens

Delmål 18	Metoder för lärande	Uppföljning
att ha kunskap om hälso- och sjukvårdens organisation, styrning och regelverk	Kurs	intyg om godkänd kurs utfärdat av kursledare

Ledarskapskompetens

Anestesi- och intensivvårdsspecialisten arbetar i sin miljö som individ, som medlem i någon typ av arbetsgrupp, och som del av den lokala, regionala eller nationella hälso- och sjukvården i Sverige.

Specialisten fungerar som arbetsledare/chef/administratör/ när han/hon fattar vardagsbeslut som berör medarbetare, resurser, uppgifter, riktlinjer, och dem själva. Detta gör man i såväl det nära patientarbetet som i den verkställande organisationen, och i ett vidare perspektiv i hela hälso- och sjukvården. Därför behöver specialisten förmåga att prioritera och effektivt utföra uppgifter i samarbete med kolleger, och fatta konsekventa beslut när begränsade vårdresurser utnyttjas. Specialisten tar därmed en ledarroll i den svenska hälso- och sjukvården.

Den specialistkompetenta läkaren skall ha kunskap om och förståelse för

- huvuddragen av det administrativa arbete som är nödvändigt för driften av en anestesisektion eller klinik
- den svenska sjukvårdens struktur och funktion, specialitetens roll i denna liksom anesthesi- och intensivvårdsspecialisternas roll
- vikten av rättvis fördelning av resurser som balanserar effektivitet och tillgänglighet med bäst patient vård
- betydelsen av goda relationer med företrädare för allmänheten och olika samhällsinstanser

Den specialistkompetenta läkaren skall ha kännedom om

- sjukvårds- och arbetsrättslagstiftning (se uppdaterad förteckning av lagar och författningar på www.sfai.se)
- ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvård (SOSF 2005:12)
- hälso- och sjukvårdens finansiering och budgetarbete
- strategier för att informera allmänheten om problem på specialitetens område och dess inverkan på hälso- och sjukvård

KOMPETENSBEDÖMNING

KOMPETENS

förmågan att rutinerat kunna utföra professionens viktiga uppgifter, för vilket det krävs kunskaper, färdigheter, värderingar och personliga egenskaper.

Hager P, Gonczi A. What is competence? Med Teach. 1996;18:15-8.

Epstein RM, Hundert EM. Defining and assessing professional competence. JAMA. 2002;287:226-35.

EN KOMPETENSORIENTERAD MÅLBESKRIVNING FÖR ST-UTBILDNINGEN

utgår från läkaryrkets arbetsuppgifter genom att derivera utbildningens syften och mål från dessa arbetsuppgifter.

SOSFS 2008:17 3.kap Kvalitetsaspekter på specialiseringstjänstgöringen

Dokumentation, bedömning och utvärdering

6 § Verksamhetschefen ska ansvara för att en fortlöpande bedömning av ST-läkarens kompetensutveckling görs regelbundet utifrån målbeskrivningen och utbildningsprogrammet under hela specialiseringstjänstgöringen.

7 § ST-läkaren ska, med stöd av sin handledare, fortlöpande dokumentera uppnådd kompetens och förvärvade kunskaper.

Allmänna råd

Handledaren bör fortlöpande stödja och vägleda samt bedöma ST läkarens kompetensutveckling.

Den fortlöpande bedömningen av ST-läkarens kompetensutveckling bör

- omfatta alla aspekter av specialiseringstjänstgöringen och alla de mål som målbeskrivningen omfattar,
- göras med på förhand kända och överenskomna metoder, och
- som huvudregel görs internt inom verksamheten.

Om brister föreligger i ST-läkarens kompetens, bör det leda till förbättringar i dennes utbildningsprogram, i verksamhetens utbildningsinsatser eller, i förekommande fall, genom tydligare krav på ST-läkarens insatser.

Verksamhetschefen, eller den läkare med avsedd specialistkompetens till vilken verksamhetschefen har gett uppdraget, bör med ST-läkaren hålla regelbundna kompetensutvecklingssamtal, som bör dokumenteras. Handledaren bör dokumentera sina samtal med ST-läkaren. Även ST-läkaren bör dokumentera handledar- och kompetensutvecklingssamtalen.

BEDÖMNING ST-LÄKARENS KOMPETENSUTVECKLING

omfatta alla aspekter av specialiseringstjänstgöringen,
(KUNSKAP, FÄRDIGHET, FÖRHÅLLNINGSSÄTT)

och alla de mål som målbeskrivningen omfattar,
(ÖVERGRIPANDE KOMPETENSDEFINITION, DELMÅL)

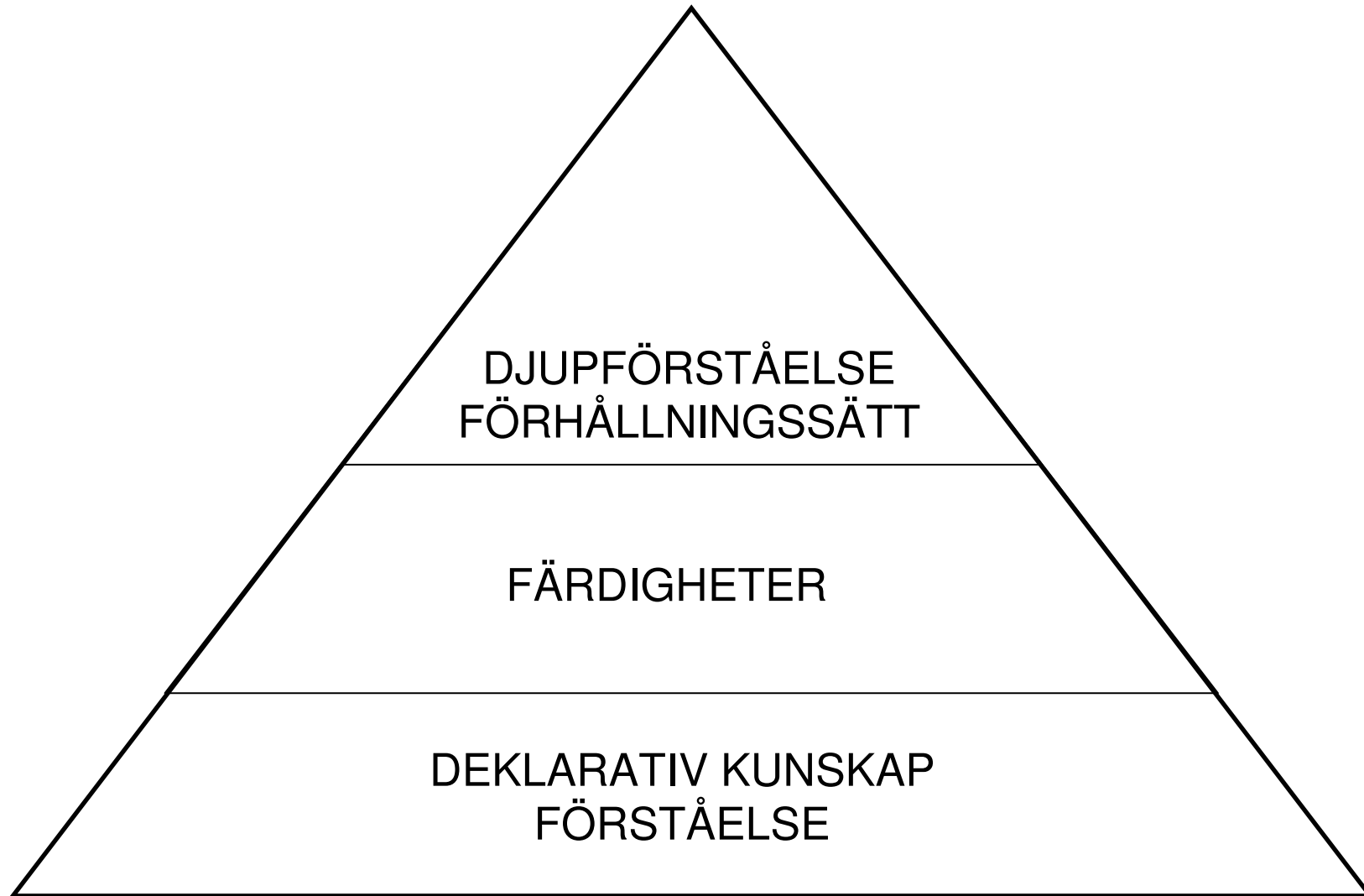
och göras med på förhand kända och överenskomna metoder.
(ENLIGT SPECIALITETENS REKOMMENDATION,
EXPLICIT, TRANSPARANT)

KOMPETENSBEDÖMNING

Den fortlöpande bedömningen av ST-läkarens kompetensutveckling
bör

- omfatta alla aspekter av specialiseringstjänstgöringen och alla de mål som målbeskrivningen omfattar,
- göras med på förhand kända och överenskomna metoder, och
- som huvudregel göras internt inom verksamheten.

YRKESKOMPETENS

KOMPTENSBEDÖMNING AV KUNSKAP OCH FÖRSTÅELSE

ESA tillhandahåller ett diagnostiskt prov: In-Training Assessment (ITA).

Årligt deltagande ger återkoppling på deltagarens kompetensutveckling (*avseende kunskap och basal förståelse*).

I slutet av ST-utbildningen förväntas ST-läkaren uppvisa teoretiska kunskaper motsvarande godkänt EDA del I.

KOMPETSBEDÖMNING AV FÄRDIGHETER (PROCEDURER, "TECHNICAL SKILLS")

Mål för kliniska färdigheter formuleras beskrivande med aktiva
handlingsverb som

kunna formulera en hypotes

ta ställning till

analysera

värdera data

beräkna

framlägga

palpera

auskultera

diagnostisera

utreda

bedöma

behandla

informera

remittera

uppdatera

Medsittning

Enligt ordförklaringen i föreskriften avser "medsittning":

- 1) en utbildningsaktivitet som innebär att ST-läkaren iakttar när en specialistläkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal har patientbesök, eller
- 2) en utvärderingsaktivitet som innebär att en specialistläkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal iakttar och bedömer ST-läkaren när den har patientbesök.

I praktiska pedagogiska termer betyder detta att protokollet för medsittning dels är

- 1) en målbeskrivning för patient arbete, dels är
- 2) ett utvärderingsinstrument för patientarbetets genomförande.

Rekommenderade medsittningsprotokoll

En specialist i anesthesi- och intensivvård skall behärska nedanstående patienthandläggningar.

1. Genomförande av allmän anesthesi vid mindre buk- eller extremitetskirurgiskt ingrepp
2. Genomförande av spinal eller epiduralanesthesi
3. Genomförande av anesthesi vid stor bukkirurgi
4. Genomförande av anesthesi vid trauma eller annat akut tillstånd med allmänpåverkan
5. Genomförande av anesthesi vid akut sectio
6. Genomförande av anesthesi vid svår luftväg
7. Genomförande av anesthesi vid ortopedisk kirurgi på hög-riskpatient
8. Initial handläggning av patient med cancersmärta
9. Initial handläggning av intensivvårdspatient med en huvudsaklig diagnos
10. Handläggning av intensivvårdspatient med multiorgansvikt
11. Behandlings konferens IVA
12. Genomförande av anesthesi vid pediatrik/thorax/neurokirurgi

KOMPETENSBEDÖMNING AV FÖRHÅLLNINGSSÄTT ("ATTITUDES", "NON-TECHNICAL SKILLS")

Mål för reflektiva, interpersonella, kommunikativa och sociala

"färdigheter" kan formuleras beskrivande med aktiva handlingsverb
som svarar på "hur":

Hanterar sig själv	Hanterar kunskap	Tar ansvar	Tar initiativ
bedömer	söker	initierar	söker
hävdar sig	inhämtar	noterar	agerar
litar på	underhåller	söker	förutser
uppskattar	fördjupar	reagerar	utnyttjar
ser	tillämpar	agerar	identifierar
värderar	skapar	förutser	reevaluerar
aktar sig själv		utnyttjar	anpassar

MÅLFORMULERING FÖR FÖRHÅLLNINGSSÄTT (forts.)

Uppför sig	Bedömer	Kommunicerar
uppträder	gör omdömen	utbyter information och
respekterar	värderar	data
tar hänsyn	fattar beslut	bygger gemensam
förebygger konflikter	tar ställning	förståelse
löser konflikter	frågar om hjälp	

Samordnar aktiviteter	Samarbetar	Hanterar färdigheter
organiserar	leder	lär sig
koordinerar	följer	övar, tränar
samordnar	stöder	utövar, tillämpar
utnyttjar och hanterar	uppmuntrar	förmedlar, förbättrar
resurser	lfrågasätter	utvärderar
"tajmar"	återkopplar	implementerar

KOMPETENSBEDÖMNING AV FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Specialistläkarkollegium

Klinikens ansvariga specialister träffas regelbundet för att under strukturerade former diskutera varje ST-läkares kompetensutveckling årligen. Det som diskuteras på dessa möten dokumenteras och återförs till ST-läkaren via dennes handledare. Förslag på struktur för specialistkollegium samt mallar att använda finns på SFAI's hemsida (<http://www.sfai.se>)

UTLÅTANDE

- Bra förhållningssätt (minst 3)
- Förhållningssätt som behöver förbättras (max 3)
 - Vad är det för beteende och hur sätter beteendet God Vård (patientsäker, i rätt tid, ändamålsenlig, jämlik, patientfokuserad och kunskapsbaserad) i fara.
- Plan
 - Åtaganden
 - ST-läkare
 - Handledaren
 - Vc
- Tid och form för uppföljning